

КЪДЕ Е БИЛА ПОГРЕБАНА СВЕТА ЕЛЕНА

От години вода приятели на едно много специално светилище. Странното е, че е пред очите на всички, а остава... потулено. Много ми е жал за вас, ако сте го пропуснали, защото, колкото и скромно определение да търся за него, то не е просто със софийско или национално значение, нито дори и само с европейско.

То от всяка гледна точка си е световно културно наследство.

Ако смятате, че всичко ще разберете за него още щом го видите, веднага споделям как лесно да стигнете до там. Дори със софийското метро – просто слезте на метростанция „Европейски съюз“ в подножието на знаменателната местност Кръста и като излезете от подлеза вдясно, тръгнете по улица „Димитър Хаджикоцев“. Тя започва от отсрещната страна на хотел „Хемус“ и навлиза в западната част на квартал „Лозенец“. Трябва да я извървите чак до дъното ѝ, но си струва – на номер 112 ще откриете онова, което столетия наред безчет заличители са се грижили да бъде загробено и забравено.

Имайте предвид, че навлизате в свещена територия. Дори през XVII век славата на светинята се е разнасяла от земите на Персия и Египет, през Мала Азия и Балканите, до Будапеща. Когато тук дошъл да я види майсторът на ориенталския пътепис Евлия Челеби, той възхитен записал, че *тя е една от най-прочутите местности в турските, арабските и персийските земи*. Неуморният пътешественик е видял и описал всички прочути светини в Отоманската империя, та я поставя редом само с още четири подобни места, сред които е и магичният център на Мохамед Джелаледин (прочут като Мевляна Руми) в малоазийския град Коня, където мистиците откриват шеметното завинтване на Душата дълбоко в себе си.

Макар тогава свещените някога градежи край София да са били в руини, за разлика от великолепия и стъписващ с архитектурната си мощ духовен „дворец“ на суфиите сред Анадола, това място също е било дълбоко почитано от най-духовните чеда на исляма. *Един скитник дервиш, убит от умора, добива и той нов живот тук...* – пояснява Евлия Челеби. Звучи доста сдържано, но по негово време широко се е знаело, че тези пътуващи адепти са най-ревностните сред бекташите. Суфизмът е начин на живот, истинен път (тарика), непрекъснатата верига на духовна традиция за просветляване и единение с Бога. Неговите адепти като богомилите са следвали своите проповеднически друмища само с една дреха и торба през рамото. Те са посветените, които изповядват единствеността на Бога и единността Му с всичко съществуващо, и затова са причастни към вътрешната истина на всички религии, та за тогавашния читател това е стигало да покаже колко специално е това светилище.

Обърнете внимание на тези бележки, колкото и повърхностни да ви се струват. Става дума за посветени от друга религия, които обаче не могат да подминат едно старо светилище на някогашната Сердика. Задължително, мисля, е да се запитаме с какво може да ги е привличало – и то чак през XVII век!, – след като знаем, че те са споделяли идеите за равновесността на външните и вътрешните форми на живот, на макрокосмоса с микрокосмоса и са отстоявали възгледите си за усъвършенстването на човека с вярата в пътя на суфия, който следва да ги доведе до проникване в същината на преклонението пред единия Бог...

Редом със скромно облечените дервиши, праметнали само една торба през рамото си за помощите, които трябвало да просят не за своята прехрана, а за да смиряват

гордостта си, наоколо пъстреели в пищните си ориенталски дрехи много заможни турци. Защо не ги е смущавало, че става дума за света обител на поробения от тях християнски народ ли? Ами те благоговейно вярвали в целебната мощ на всеславното аязмо редом – задължителния свещен извор към всяко богоосветено място. Уверен във всепризнатото си сладкодумство, Евлия Челеби надставя: *Тукашната вода е лековита против седемдесет болести и всички болни от разни краища... идват да правят бани тук, като се мажат и с калта ѝ. С Божията воля те се излекуват и добиват силно телосложение. Особено градските аяни идват тук през месец юли с цялото си домочадие и се къпят цяла неделя; те добиват прекрасни сили. Тя е прочута Божя лековита вода...*

В София и тогава е имало много минерални извори, но предпочитали целебната сила на „Кору-баглар“ (както турците наричали тази местност). Изследователите не са наясно дали името ѝ може да значи „сухи лозя“, след като Евлия Челеби я описва като *едно обширно бранище за разходка, в което има разни видове дървета, между които няма нито едно сухо; всички дървета тук са зелени и красиви. Ако пролетно време човек влезе в тези лозя, мозъкът му се упоява от чудесните миризми на разноцветните им цветя.*

Дали над водата от този извор не е тегнела забрана да се използва за напояване, та именно близостта му до лозята да е наложила името като заклинание за хората, които не са познавали тайните ѝ приложения поради веществата, които е усвоявала през дълбините?

Другото основание да бъде сакрализирана може да идва от тайната, която доц. Веселина Вачкова неотдавна оповести като препредавана през вековете сред софиянци: че мястото е било трайно осветено от родената в Сердика св. Елена, която пожелала и да бъде погребана тук. Начетената и прозорлива изследователка на миналото вещо защити тезата, че мощите на светицата са стояли редом поне до края на IV век, а саркофагът, в който са почивали, още се намира сред основите на сградата западно от аязмото.